

Jernej Mlekuž

»Ostrupljanje s klobaso«

Nekaj ugrizov v klobčič kranjske klobase in narodnega ponosa, zvit v slovenskem časopisju od pomladi narodov do konca prve svetovne vojne

MLEKUŽ Jernej, dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

323.1(=163.6)"18/19"

»OSTRUPLANJE S KLOBASO«

Nekaj ugrizov v klobčič kranjske klobase in narodnega ponosa, zvit v slovenskem časopisju od pomladi narodov do konca prve svetovne vojne

Članek sloni na tezi, da je imela kranjska klobasa pomembno mesto v oblikovanju in razvoju slovenske narodne zavesti v obdobju od pomladi narodov do konca prve svetovne vojne (pa seveda tudi pozneje). Pri tem se omeji predvsem na vlogo kranjske klobase v krepitvi narodnega ponosa, ali še konkretnije, na vprašanje, kako, na kakšne načine je slovensko časopisje – nedvomno zelo pomemben dejavnik reprodukcije slovenske narodne identitete – krepčalo narodni ponos s pisanjem o kranjski klobasi. Predstavljeni so trije tematski sklopi časopisnih besedil, ki se na različne načine dotikajo odnosov med narodnim ponosom in kranjsko klobaso: besedila, ki opevajo slavo, poznanost, imenitnost kranjskih klobas, časopisni članki, ki pričajo o takih ali drugačnih bojkotih kranjskih klobas, in nekaj zelo razpršenih besedil, ki predstavijo mesto kranjske klobase v različnih mednacionalnih sporih.

Ključne besede: kranjska klobasa, slovensko časopisje, (slovenska) narodna identiteta, narodni ponos

MLEKUŽ Jernej, PhD, Research Fellow, Slovenian Migration Institute, Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

323.1(=163.6)"18/19"

“POISONING BY SAUSAGE”

A few bites of a hunk of Krainer sausage and national pride, rolled up in Slovenian newspapers between the spring of the nations and World War I

The article is based on the thesis that the Krainer sausage (*kranjska klobasa*) had an important role in the formation and development of Slovenian national awareness in the period between the spring of nations and the end of World War I (and later). It primarily focuses on the role of the Krainer sausage in strengthening national pride, more specifically, on the ways in which Slovenian newspapers – undoubtedly an important factor in the reproduction of Slovenian national identity – substantiated national pride by writing about the Krainer sausage. The article presents the following three sets of newspaper articles that in different ways touch upon the relationship between national pride and the Krainer sausage: texts that praise the glory, fame and distinction of Krainer sausages; newspaper articles about various boycotts of Krainer sausages; and a few sporadic texts that present the position of the Krainer sausage in various international disputes.

Key words: Krainer sausage, Slovenian newspapers, (Slovenian) national identity, national pride

Začnimo manj veselo. Z novico iz nekakšne črne kronike, ki je bila v slovenskem časopisu do prve svetovne velemorije (pa najbrž tudi še pozneje) največkrat pospravljena pod »Dnevne vesti«, »Drobne vesti« ali kot v časopisu z naši temi najprimernejšem imenu – *Rodoljubu* iz leta 1891 »Razne vesti«¹: **»(Ostrupljenje s klobaso.) V Ulmu na Nemškem zbolelo je 13 vojakov vsled užitka pokvarjenih klobas. Jeden je že umrl. Pri kranjskih klobasah se take nezgode pač ni bati.«**²

Drobna novica, ob kateri se dandanes bržkone prej nasmejimo kot zgrozimo, namiguje na to, da kranjska klobasa tudi v obdobju od pomladi narodov do razpada Avstro-Ogrske ni bila zgolj (takrat še razumljena kot zdravo) polnilo želodca, temveč tudi velecenjeno okrepičilo, poživilo sprva prebujajoče se in pozneje v zadnjih desetletjih obravnavanega obdobja že povsem prebujene narodne identitete.³

Kranjski klobasi je v tem obdobju pripadalo ne samo zelo posebno mesto, ampak – ne bomo se zlagali – če bomo rekli tudi častno mesto v oblikovanju in razvoju slovenske narodne zavesti.⁴ Če zasolimo z besedami Benedicta Andersona: kranjsko-klobasina pripadnost slovenskemu narodu je nosila »avro usodne določenosti«.⁵ In če popoprmo s sintagmo Raymonda Williama: s kranjsko klobaso se je reproducirala struktura narodnega občutenja.⁶ Kranjska klobasa je torej bila (in še vedno je) jed, ki Slovencev ni pitala le s kalorijami, ampak jih je mastila tudi s ponosom. Tokrat bomo ugriznili le v manjši kos tega »klobasastega ponosa«. No, precizneje rečeno, naredili bomo le nekaj ugrizov v ta klobčič kranjske

klobase in narodnega ponosa – bolj ali manj naključnih, kot jih je pač izpljunilo slovensko časopisje in kot jih je za potrebe tega izbirčnega časopisa prebavilo moje drobovje. In kaj naj bi ti izpljunki in prebavki pravzaprav bralcem servirali? Postregli naj bi jim odgovore (no, nikakor ne končne in dokončne, ampak zelo parcialne) na vprašanje, kako, na kakšne načine je slovensko časopisje – nedvomno zelo pomemben in bržkone premalo raziskan in ovrednoten akter reprodukcije (slovenske) narodne identitete – krepčalo narodni ponos s kranjsko klobaso.

Kot pravi Arjun Appadurai, za katerega se zdi, da je mislil prav na kranjsko klobaso: hrana je »neverjetno plastična oblika kolektivne reprezentacije« z »zmožnostjo mobiliziranja močnih čustev«.⁷ Poglejmo torej to »zmožnost mobiliziranja močnih čustev« »plastičnih oblik kolektivnih reprezentacij« kranjske klobase.

»Velika gospa (femina luxuriosa)«

Da ne bo nesporazuma že na samem začetku: številni časopisni članki jasno pribijajo, da so uživanje, čišlanje, hvaljenje in podobna častna dejanja, ki pritičejo njemu visočanstvu, vedno tudi dejanja narodnega ponosa, dejanja, kot beremo v *Slovincu*, »pravega rodoljuba«: »A pravega rodoljuba ne zapelje prirojena sentimentalnost sredi blagra tujih narodov v renegatstvo. Poslednje nam izpričuje rodoljuben rimski romar, ki hvali na razvalinah nekdanjega mogočnega Rima – domače kranjske klobase, katerih mu ne nadomestijo vse lukulične jedi ponosnega Rima.«⁸ Še več, če ostanemo še malenkost pri romarjih in zanesenem besednjaku, uživanje kranjskih klobas je »sveta« navada doma. Seveda ne doma kogarkoli, temveč doma »domačih, ljubih Slovencev«: »To je nekdanja iz sv. pisma dobro znana Arimateja, rojstni kraj onega Jožefa, ki je pokopal Gospodovo telo v svoj lastni grob. — Zanimivo je sicer ozirati se po teh krajih, ki toliko kličejo v spomin; vendar nisem mogel pozabiti, da je velika nedelja, nisem mogel pozabiti domačih, ljubih Slovencev, ki jo tako krasno, slovesno obhajajo – in tukaj? — Kak dolgčas v tern oziru! Da bi si bolj živo predstavila domače razmere, ko se s sv. veseljem vživa 'žegen', sva zvrlela iz kovčeka kranjsko klobaso ter jo – dasi ni bila blagoslovljena – zavžila z nekim sv. spoštovanjem. Dom je le dom – in svete so njegove navade.«⁹ Torej, s kranjskimi klobasami ni šale, zaslužijo si dostojnost in spoštovanje: »Poleg bohinjskega sira bi prav dostojno mesto zavzele tudi naše – kranjske klobase. Naj se nihče kranjskim klobasam ne posmehuje; kdor jih ne spoštuje,

¹ O črnih kronikah v obravnavanem obdobju tudi: Ocvirk, *Drobci iz časopisnih črnih kronik*.

² *Rodoljub*, 22. 8. 1891.

³ Prvo znana omemba kranjske klobase v slovenskem časopisu, z že jasno nakazano narodotvorno vlogo, datira v leto 1949, glej opombo št. 17, torej v čas, ko je bila narodna ideja med prebivalstvom še večini neznana in nerazumljiva – v čas, ko so pisci v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, kot piše Božidar Jezernik, Od vzpona nacije do nacionalizacije, str. 27-28, večkrat pojasnjevali razliko med besedama narodno in nerodno. Več o razvoju slovenske narodne zavesti: Vodopivec, *Od Pohlinove slovnice do samostojne države; Melik, Slovenci 1848–1918; Granda, Prva odločitev Slovencev za Slovenijo; Cvirn, Aufibks! idr.*

⁴ Ta trditev ni iz trte zvita, čeprav nima reference oziroma vira. Članek in knjiga, ki bosta podrobneje govorila in prikazala to specifično in častno mesto kranjske klobase v reprodukciji slovenske narodne identitete, sta v procesu nastajanja, v okviru projekta *Zamišljena materialna kultura. Širjenje nacionalizma v družbi materialne kulture. Mimogrede, Janez Bogataj v knjigi o kranjski klobasi, Mojstrovine s kranjsko klobaso*, str. 18, kot prvo znano navedbo naziva kranjske klobase omenja knjigo *Süddeutsche Küche*, iz leta 1896, (prva izdaja 1858), znamenite kuharice Katharine Prato.

⁵ Anderson, *Zamišljene skupnosti*, str. 162.

⁶ Williams, *Navaдна kultura. Za Williama je »struktura občutenja« družbena izkušnja v razvoju, še ne dojeta in prepoznana kot družbena, razumljena kot zasebna.*

⁷ Appadurai, *Gastro-politics*, str. 494.

⁸ *Slovenec*, 21. 4. 1888.

⁹ *Dolenjske novice*, 25. 7. 1910, *Zabavi in pouku. Potovanje v sv. Deželo. Sp. dr. J. Marinko.*

vreden jih ni! ... Te bi potlej lahko tekmovali s praškim prekajenim mesom, ki ga je na razstavi precej obilno.«¹⁰

A pod naslovom tega poglavja, ki je mimogrede tudi podnaslov naslednjega časopisnega članka, se bomo dotaknili pridevnika, samostalnika in glagola, ki najbrž najpogosteje spremljajo kranjske klobase v slovenskem časopisju omenjenega obdobja. Toda preden izdamo te tri vestne spremljevalce kranjske klobase, razkrijmo, kdo sploh je »velika gospa (femina luxuriosa)«: »Znanstvena izobraženost velike gospe ali dame, kakoršna se v Ljubljani rada kaže svetu, je kakor vodnjak ali studenec na plitvem: če le ped globoko zajameš s korcem, je voda kalna ali še blata boš zajel. Podlaga vsega, se ve da, je nemška, toraj zna slovenski le govoriti, pisati in brati slabo ali celo ne, nemščina njena je pa res klasična, namreč taka, da je na nemškem nikjer ne dobiš. Krški raki, bohinjski žganci, kranjske klobase in ljubljanska nemščina, kakoršno ženstvo govori, – so štiri reči, kakoršnih menda po vsem svetu nikjer ni, le da prvo troje slovi po svetu, zadnjega pa se naša dama še celo višega stanu ne sramuje.«¹¹

No, če še ugibate, kateri povedek iz opisa analize »velike gospe« je najzvestejši spremljevalec glavne junakinje našega članka, po branju nekakšnega političnega pamfleta z naslovom »Ričet. (Kuhan v kuhinji Obadoviča.)«, ne bo več pomislekov: »Dolgo že nisem kuhal ričeta, skoro že ne vem več, se mi bo li sponesel, ali pa bo vse skup neslana, neokusna in neprebavljiva brozga, ktera se nazadnje vlije v korito tisti čveteronožni živali, ki daje gradiva za slavne kranjske klobase, po katerih ričet dobiva še le pravo zabelo.«¹²

Torej slavne kranjske klobase, slava kranjskih klobas in slaviti kranjske klobase v številnih pomenskih izpeljankah – besede, ki pritičejo klobčiču kranjske klobase in narodnega ponosa, kot pritiče kranjskim klobasam kisló zelje. Mimogrede, ko smo že pri kislem zelju in slavi kranjskih klobas: »Sedaj bi bilo pa še zanimivo vedeti, kako daleč se razpošiljajo sloveče kranjske klobase, katere tvorijo z ljubljanskim kislem zeljem priljubljeno jed.«¹³ In če se zadržimo še za hip pri tem tovarštvu kislega zelja in kranjskih klobas: »(Ljubljansko kisló zelje), znano in na dobrem glasu – kakor kranjske klobase, – tudi daleč izven meje naše širše domovine, vnelo je tudi letos prav živahno kupčijo, in od blizu in daleč se poprašuje po njem nič manj pa zajedno tudi v obilnih kvantitetah naroča.«¹⁴ Kranjske klobase torej pogosto rabijo kot re-

ferenca za znanost, poznanost, slavnost tovariša kislega zelja pa tudi drugih slavnih reči. In ne samo to. Ko ravnó govorimo o pajdašenju kranjske klobase z drugimi slavnimi »slovenskimi« produkti – stvarmi »na dobrem glasu«, dodajmo, da je bila »širokoznana slava kranjskih klobas« mnogo obilnejša kot slava drugih »imenitnih« slovenskih reči: »Preteklo leto se je iznova pokazalo, da so rdeča vina pridelovalcem ostajala v kleti. Ne govorim tukaj o kranjskem cvičku, ki se še vedno prodaja po neprimerno visoki ceni. Vendar pa smelo trdim, da ne bo nikdar dosegel tiste trajne, širokoznane slave, ki jo vživa na pr. pristna 'kranjska klobasa'. Kajti ta diši vsakemu zdravemu človeku, dočim se cviček pije le bolj doma.«¹⁵ Slava kranjskih klobas je torej slava, ki se lahko kosa z najbolj slavnimi svetovnimi produkti: »In vesfalski šinken je znan po celem svetu baš kakor kranjske klobase.«¹⁶

A posvetimo se junakinji pričujočega besedila in genealogiji njene slave. Poglejmo, od kdaj sploh je ta slava kranjskih klobas. Že v prvi znani omembi iz leta 1849 v graškem časopisu *Slovenija* se piše o »slavi krajnskih klobas«. Ker gre za članek, ki mu pritiče posebna čast in, hm, slava, ga objavimo v celoti: »Znana je basen od meniha, kateri je poslušaje pesmico rajske tice celih sto let zamaknjen preživel; misleč, de je le nekoliko trenutij preteklo, zdramši se ide v mesto, pa vse premenjeno najde, nove hiše, nove ulice, nove ljudi, neznan jezik, – v Ljubljani bi on bil gotovo vse pri starim našel. Še clo hrup zavoljo Frankobroda ni Ljubljancanov iz njih ljube stare navade, iz njih idilskiga miru nikakor predramil. Prav polagama se je ta reč poravnala. Slovensko družtvo je hotlo merilo zadobiti, koliko de se je politiška znajdenost Slovencov naprej pomaknila, ter je molčalo. Nekteri (večina njih) pametni Ljubljancani so rekli: mi nočemo voliti, zato ker nočemo; drugi, kateri se za modrejši štejejo, so rekli: mi pa bomo volili. In res, zakaj bi Ljubljana Frankobrodu ne vgodila, ker nam od ondod tolikajni koristi izviraló bode! Polhove kože, de ne omenimo detelniga semena, bodo v ceni poskočile, če se jim pot in des Deutschen Vaterland odpre, Rejbinski rešetarji se bodo z svojo suho robo po nemških železnicah vozili, de bo kaj, slava krajnskih klobas se bo clo do Šlesvig-Holsteina glasila, če jih bo kak učen nemšk kuhar za 'pikant' spoznal, naše kuharce se bodo v Hamburg, Berlin, v Monakovo prevažovale, za terde tolarje Nemškute učit, kako gre žgance zabeliti in krajnske potice narediti; za priklado ali nameček pa bomo še od ondod dobili nemško učenost, nemško omikanost, nemško temeljitost in globokost, in kar nar več

¹⁰ Slovenski narod, 30. 5. 1891, Češka jubilejska razstava. BI iz Prage.

¹¹ Slovenec, 10. 6. 1879, Ljubljanske slike. »Popravljenó besedilo je bilo ponatisnjeno istega leta v knjižici z naslovom Ljubljanske slike. Podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom, avtor Alešovec Jakob.

¹² Slovenec, 31. 8. 1878.

¹³ Slovenski narod, 24. 12. 1906, Ljubljansko kisló zelje, na koncu sveta.

¹⁴ Slovenec, 7. 10. 1893, Dnevne novice.

¹⁵ Kmetovalec, 30. 6. 1905. V različnih obdobjih se med »slavnimi« slovenskimi produkti pojavljajo še, seveda največkrat v senci kranjske klobase, cviček, potica, krški raki, bohinjski žganci, kisló zelje idr.

¹⁶ Slovenec, 8. 6. 1900.

velja, nemško *Biederkeit*, (kakoršno nam je Frankobrodski poslanec g. Šiling pokazal).«¹⁷

Slava kranjskih klobas se nadaljuje, kot smo s številnimi primeri že pokazali in bi lahko še v nedogled nadaljevali, skozi celotno obravnavano obdobje. Ne kaj dosti bolj suha ni bila videti tudi v času velike vojne, ko so sicer slovensko časopisje vsakodnevno pitale predvsem vsemogoče »vojne« novice, zgodbe, zadeve: »Vojaki so hiteli h kotlu s skodelicami. Rdeča vsebina je prijetno dišala na okrog – golaž s krompirjem se je širil med lačnimi došleci. Tudi Gyorgie Divó je dobil večerjo in jo slastno používal, vmes pa ni nehal hvaliti te madžarske narodne jedi, ki je raznesla madžarsko ime širom sveta, kakor slovensko – kranjske klobase.«¹⁸

In če nekoliko skočimo iz začrtanih časovnih okvirov, se kopiči, debeli, masti tudi po prvi svetovni vojni, z novo državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, nato s Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in še pozneje s Kraljevino Jugoslavijo. Fran Milčinski, avtor nepozabnih *Butalcev* in številnih bolj pozabljenih del – med njimi časopisnih podlistkov, o slavi kranjskih klobas takole modruje: »Pri uličnih imenih da ne smemo pozabiti industrije in obrti. To bi bil smrtni greh! Kje je najdlje neslo našo slavo? sem dejal. Mar naši pesniki? Mar naši slikarji? Ne, nego kranjska klobasa in kranjsko zelje! Pozna jo Dunaj, pozna jo celo Berlin in jo čisla z nehlinjenim užitek. In ko že ima tako preprost sadež, kakor je hren, svojo Hrenovo ulico, tem umestnejši je moj predlog, da se cesta, in ne najslabša, nujno krsti na ime: 'stradon kranjske klobase in kislega zelja'!«¹⁹

K temu diahronemu pogledu dodajmo še sinhronega. Kot smo že nakazali s številnimi primeri, slava kranjskih klobas sije v zelo različnih, vsemogočih zvrsteh. Tudi v takih, ki k novinarskim zvrstem sploh ne spadajo, recimo v reklamah oziroma oglasih: »Dozvoljujem si slavnemu p. n, občinstvu s tem najuljudneje naznaniti, da dobim jutri to je v nedeljo 23. t. m. prave klobase iz 'Dunajskega Novegamesta' in tudi najbolj fine po cellem svetu poznane 'kranjske klobase'«. ²⁰ Slava »velike gospe« seveda pogosto žari tudi v številnih »pravih«, »objektivnih« novinarskih zvrsteh: »(Novi klavni red), namreč ukaz magistrata, da se mora od 1. novembra vsa živina v klavnici zaklati, nahaja malo prijateljev med ljubljanskimi krčmarji, posebno zarad prešičev. Tistih 90 kr. klavnine bi še pogrešali, pa vlačiti prešiče v klavnico in potem zopet meso iz klavnice domu pri ostri zimi, to

jim je prehudo. Mnogi prete, da ne bodo več klali. Toliko priljubljene in vsemu svetu znane, 'kranjske klobase' bodo vsled tega bolj in bolj iz navade prišle.«²¹ In bržkone nič manj ne bode v oči tudi v vsemogočih »subjektivnih« publicističnih zvrsteh: »Otožno sem gledal po zelenih ravninah in gričih, ki so se vrstili pred mojimi očmi. Le pasite se oči, sem si mislil, dolgo se itak ne boste več – izgine prelepa Gorenjska, pride Rožna dolina in konec je domačemu svetu. Potem pa samo tuji svet in šele daleč gori nad Donavo zadiši bolj po domačem, ali tam so same ravnine in poštenemu Kranjcu pa je ravnina to, kar je ribi suha zemlja. Samo misel na kranjske klobase in črni teran mi je odpodila za hip vse one otožne misli. [...] 'Pa dajva,' mi je pritrđil Štrban in začela sva se gostiti, kakor romarji, ko gredo na Brezje ali pa na Sv. Višarje. Dobro pa so bile kranjske klobase, zamočene s pristnim teranom. Pravijo, da Slovenci še nismo kulturni narod, pa pojdi malo po svetu in v vseh velikih mestih vidiš kranjske klobase prodajati v prvih delikatesnih prodajalnah. Ali ne pričajo mar one tako lepo rjavorumene klobase v sredi izložbe delikatesne trgovine na Ferdinandovi cesti v Pragi o veliki slovenski kulturi, ali pa ljubljansko kisló zelje, ki uživa slavo še menda celo v Ameriki. Mislim, da ni treba še razlagati, da je časopisje tudi bistveni del kulturne stopnje vsakega naroda in da je ono tako rekoč slika, recimo fotografija narodne kulture. No, in naš prvi list 'Slovenec' – v Pragi mu sicer pravimo 'prvi slovenski humoristično satirični list', pa to nima k stvari prav nič opraviti –, ali ni v njem tako jasno izražena slovenska kultura in vrhu tega je še eden najmerodajnejših listov v naše države.«²²

Kot že rečeno, k slavi kranjskih klobas sodijo tudi številne pomenske izpeljanke in sorodnice tega pridevnika, samostalnika in glagola. Kranjske klobase niso samo slavne. So tudi »imenitne«: »in 'obrnimo svoje oči' desetim najimenitnejšim stvarim na svetu. Katere so neki? 1. staro vino, 2. mlada žena, 3. kranjske klobase, 4. štajerski kopirni, 5. holandski sir, 6. tržaške fige, 7. koroški 'krofi', 8. padovanski 'salami', 9. kraški 'štruklji', 10. ženski – jeziki.«²³ Oziroma kranjske klobase so »imenitnost« dežele, hm, najbrž kranjske:

Iz šole.

Učitelj: Vsaka dežela ima svoje imenitosti in malone vsako večje mesto slovi po kakšni posebnosti. Na primer: kranjske klobase, ogrski guljaš itd. Kdor izmed vas mi more navesti sličnih primerov, naj dvigne prst! Dobro! Torej, Mirko?

Mirko: Štajerski kapuni.

Slavko: Žateški hmelj.

¹⁷ Slovenija, 6. 3. 1849, Avstrijsko cesarstvo. Slovenska dežela. Volitve za Frankobrod.

¹⁸ Zvonček, 1. 3. 1916, Ivo Trošt. Ob vojni. Povest.

¹⁹ Slovenski narod, 28. 7. 1923, Zastran novih uličnih imen.

²⁰ Edinost, 22. 8. 1885.

²¹ Slovenec, 22. 10. 1881.

²² Slovenski narod, 4. 10. 1907, Listek. Študentovsko potovanje v Prago.

²³ Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko, 10. 9. 1898.

Janko: Praška gnjat.

Dragotin: Frankfurtarske klobasice.

Učitelj: Dobro! No, imenitne ljubljanske posebnosti se pa ne spomni nihče?

Žiga: Ljubljanska Žlindra!

D. V.

So »slovite«, kot lahko preberemo v časopisnem oglasu iz *Slovenskega naroda*: »Slavn. Občinstvu ljubljanskemu in na deželi uljudno naznanjam, da sem zopet začela izdelovati slovite kranjske kobase ...«²⁴ Ali kot v članku iz istega časopisa: »Kranjski Slovenci nimamo bogsigavedi kaj eksportirati razen ljubljanskega zelja in slovitih kranjskih klobas ...«²⁵ Torej, če jim naklonimo še povedek, »slovijo«: »Kaj naj rečemo o klobasah? Kaj se vse v takozvane klobase po nizkih cenah spravi, to bi marsikomu vzelo apetit ali poželjivost po klobasah. Domače klobase so najboljše in sploh v tem oziru slovi dobro ime 'kranjskih klobas', katere se iz dobrega mesa pripravljajo, tako, da celó na Dunaju veljajo kot posebna delikatesa.«²⁶

:: Slovite Urbasove ::
kranjske klobase
 na debelo in drobno.
Ul. Geppa št. 6,
 telefon 339, rim. IV.
pri Ulbel-Urbasu

(*Edinost*, 31. 1. 1913)

So častite, če tokrat pustimo steči nekoliko več časopisnega črnila, saj med drugim to govori tudi o tistih, brez katerih ne bi bilo slovenskega časopisja: »Po čudnem naključju zašel sem pred nedavnim časom v malo predmestno gostilno, ki je slovela po svoji dobri božji kapljici in po izbornih mesenih klobasah. Ko vstopim v gostilno, našel sem prostorno sobo prazno, le pri eni mizi sedel je v družbi nadležnih muh mož srednjih let in precej zanemarjene zunanosti, s prazno steklenico pred seboj. / Ne da bi si ga natančneje ogledal, prisedem k drugi

²⁴ *Slovenski narod*, 18. 11. 1899.

²⁵ *Slovenski narod*, 7. 6. 1900, Kranjski občinski volitveni red mej – Samojeđi.

²⁶ *Slovenec*, 21. 12. 1892.

Čeva za klobase

in izborne kranjske klobase

se prodajajo v trgovini **A. Kovačič** v Trstu
 poštna ulica, poleg rudečega mosta.

Kranjske klobase so tudi »izborne«, kot lahko preberemo v tem reklamnem sporočilu. (*Edinost*, 24. 11. 1898)

mizi in si naročim pri prijazni krčmarici četrt litra vina in meseno klobaso. Ko je krčmarica naročene dobrote postavila pred me, vdal sem se brez obtovaljanja svojemu mesenemu poželjenju, s slastjo užival v črevo vdelane dele ščetinarja in zaužito zamakal z rujno kapljico. / Moj užitek je bil tako popoln, da sem docela pozabil na gosta pri bližnji mizi. Nikakor pa ni pozabil on na me, ker me je skoro ogovoril s precej hreščočim glasom: 'Ne upam si trditi, da nimate dobrega in zdravega želodca. Če vas tako-le opazujem, kako izgineva obsežna kranjska klobasa iz vašega krožnika kakor pomladanski sneg pod toplimi solničnimi žarki, po tem mi postaja jasno, zakaj se tako suši oni studenec Hipokrene, ki je svojedobno tako bogato namakal slovensko ledino. Današnji rod živi pač v znamenju kranjske klobase in menda bode tako tudi prav.' / 'Čez naše častite kranjske klobase nobene žal besede,' sem mu odvrnil, cmakajoč z ustmi. 'Ona je najboljši izdelek naše siromašne dežele in njena zasluga je, če marsikateri tujec sploh pozna po imenu one lepe kraje, ki se raztezajo od Triglava do Snežnika tja doli do lene Kolpe. Po mojem skromnem mnenju bi ta odlična predstaviteljica kranjske slave zaslužila, da bi si jo oni mladeniči in mojže, ki kujejo naš ubogi jezik v rimane okove, izbrali za predmet svojih vezanih zločinov, ker bi človeku ugajal potem vsaj predmet, čeprav ne oblika.' /«²⁷

Kar lahko sledi iz tega komuliranja, kopičenja, debeljenja slave kranjskih klobas je, da je treba s slavnimi, slovitimi, z izbornimi, s častitimi, z renomiranimi, znamenitimi, po celem svetu znanimi kranjskimi klobasami lepo, častno ravnati:

»**Dobro ime kranjske klobase v nevarnosti.** Nek očividec piše: V kolodvorski restavraciji in pri vlakih na državnem kolodvoru v Gorici prodaja restavrater 'pristine kranjske klobase', katere se tam imenujejo 'echte Krainerwürste', katere so pač vse drugo ko kranjske klobase. Podobne so malo prekajenim frankfurtaricam, so mehke kot da bi bile iz vate, meso je mesto rdeče sivo-rujavo in ko jo ješ, nima taka klobasa nobenega določnega okusa. Je pač škandal, da se naše renomirane, znamenite, po

²⁷ *Slovenski narod*, 27. 9. 1913, Listek. Izpisan. Luigi Calco in Glas naroda, 4. 11. 1913.

celem svetu zbog svoje kakovosti in okusa znane kranjske klobase tako diskreditirajo in to še celo v kolodvorski restavraciji c. kr. Državnih železnic! Poleg navedene pomanjkljivosti pa stane taka neokusna, kvečjemu 15 cm dolga, ko frankfurtarica tanka 'kranjska klobasa' celih 60 vin. Čul sem, kako se je nad ceno in kvaliteto škandaliziral nek rajhovec.«²⁸

Vsakršno nedostojno, neprimerno, neokusno ravnanje s kranjskimi klobasami je torej »škandal«. In prav takšnim in drugačnim »škandalom«, »škandalaziranjem« se bomo posvetili v naslednjem poglavju.

»Bojkot kranjskih klobas«

»Problemi so, problemi bodo«, tudi za slavne kranjske klobase. Te so se pogosto znašle v vsemogočih trenjih, sporih, konfliktih med Slovenci in Nemci.²⁹ Še več, pogosto se zdi, da so bile tudi povod zanje! Kranjske klobase, ki so nosile opazno etiketo »slovenskega«, »vindiš« produkta, so še zlasti v krajih z večinsko nemškim prebivalstvom pogosto zmotile, zbudle nemško prebivalstvo (no, vsaj nekatere med njimi), o čemur je vestno poročalo tudi nadvse narodočuteče slovensko časopisje: »**Celovski vsenemci in kranjske klobase.** Hajlovski profesorji a la Angerer, ki ga je, mimogrede povedano, škofova dobrota redila sedem let v semenišču, so ojstro napadali na shodu mesarjev Kranjice, ki prodajajo špeh, klobas itd. na mestnem trgu, češ: to žali nemški značaj celovškega mesta. Neki meščan pa se mu je odrezal, dokler iščejo nemški trgovci pravnega sveta pri dr. Brejca, bodo tudi nam še dišale kranjske klobase. Konec 'mastne' debate pa je bil, da so sklenili, pustiti Kranjicam še za naprej njih obrt, ker one povzročijo zdravo konkurenco, kar je konsumentom v korist.«³⁰

Do konfliktov zaradi kranjskih klobas pa ni prihajalo le med Slovenci in Nemci, ampak na Tržaškem in Goriškem tudi med Slovenci in Italijani. Seveda pa je vsak konflikt enkratna, neponovljiva situacija z različnimi akterji, različnimi okoliščinami in še vsem drugim, kar naredi tudi zgodovino neponovljivo: »Podpisani [B. Hrvat] je šel dne 31. t. m. v prodajalnico suhega mesa in svinjine na trgu San Giovanni, lastnik Rihard Valentinis. Ta mož prodaja kranjske klobase in govori tudi slovensko. — Ko ga pa jaz prašam, ali ima nemške ali slovenske klobase, mi jezno odgovori. 'No capisco sciavo, ande farve c.....!' Na ta surov odgovor sem jaz popustil prodajalnico tega suroveža in sem šel svojim putem. Ker pa Slovenci

pri tem možu vedno dosti kupujejo, priporočam vsem Slovencem, da se bodo znali ogibati sovražnika našega naroda, saj imamo dosti domačih klobasarjev, katera moramo v prvej vrsti podpirati.«³¹

Pravi bojkot kranjskih klobas, ki pa nikakor ni bil edini! A tokrat obrnimo vloge. Na »prijateljski« poziv, priporočilo graškega časopisa *Mitteilungen des Vereines Südmarm* nemškemu sonarodnjakom, da naj ta »najbolj vindišarski izdelek« kupujejo pri nemškem podjetju Raimund Andretto iz Ljubljane, se je burno odzvalo slovensko časopisje. *Slovenski narod* je tako – »privoščljivo« odreagiralo na ta poziv graškega časopisa: — **Bojkot kranjskih klobas.** *'Mitteilungen des Vereines Südmarm'* citamo: *'Die beliebten Krainer Würste sind meist windisches Erzeugnis, weshalb wir unseren Freunden die deutsche Firma Raimund Andretto in Waitsch bei Laibach zum Bezuge dieser Würste empfehlen.'* — *Mi privoščimo Andrettove klobase in srca nemškemu želodcu, ker vemo, kakšno meso je v teh klobasah, takisto pričakujemo, da bo g. deželnovladni zdravstveni referent dr. Seemann izvrševal svoje nadzorstvo v Andrettovi tovarni klobas z isto 'vestnostjo' kakor doslej.*«³²

Poziv k »bojkotu« kranjskih klobas slovenskih proizvajalcev je bil najbrž dobro opazen in poznan tudi v širši javnosti, saj so na ta račun številni časopisi objavili le kratke, povečini šaljive, zbadljive komentarje. Na primer tako kratko-skeptično-ironičen do tega bojkota kranjskih klobas je bil *Narodni list*: »**Kranjske klobase** – hočejo Nemci bojkotirati. Ne bo šlo! Jim gredo preveč v slast!«³³ Novica o pripetljaju je segla tudi preko oceana, med slovensko skupnost v ZDA oziroma v njihovo časopisje: »**Kranjske klobase** hočejo sedaj bojkotirati. To se pravi, 'Sudmark' bujska proti temu, ker so kranjske klobase 'bindiš' izdelek. No, ne verjamemo, da bi 'Sudmark' s tem mnogo dosegla. Saj poznamo naše ljube Nemce: trebih jim je tisočkrat več kot cela 'Sudmarka'!«³⁴ Pripetljaj oziroma »prijateljski« poziv graškega časopisa k »bojkotu kranjskih klobas« je našel mesto tudi v nekakšni šali:

— *Kmeta Jože in Miha se srečata na poti v Celje.*
Jože: Ali že veš, kaj se je v Celju novega zgodilo?
Miha: Saj menda niso zopet pobijali oken našim?
Jože: Tega ne; ali strmeli boš, ko zveš, da so si nabavili toplih polhovk.

Miha. No, to pa ni nič čudnega; polhovka je v tem mrazu človeku potrebna kakor gorka peč.

²⁸ *Glas naroda*, 27. 5. 1913, Primorsko.

²⁹ Več o trenjih med Slovenci in Nemci: Cvirn, *Aufbiks!*

³⁰ *Slovenec*, 1. 1. 1904, *Koroške novice*, skrajšano besedilo se pojavi tudi v *Glasu naroda*, 16. 1. 1904 in skoraj enako besedilo v *Domoljubu*, 7. 1. 1904.

³¹ *Edinost*, 3. 11. 1883, *Poslano*.

³² *Slovenski narod*, 20. 11. 1908.

³³ *Narodni list*, 26. 11. 1908, *Novice iz drugih slovenskih krajev*.

³⁴ *Glas naroda*, 9. 12. 1908, *Drobnosti*. *Kranjske novice*. Isto besedilo je bilo objavljeno tudi v *Domovini*, 23. 11. 1908, *Štajerske novice in Slovincu*, 24. 11. 1908, *Dnevne novice*.

Jože: Ali Miha pomisli, da je ta kosmata kapa pristo slovensko blago; da so si je Celjani naročili naravnost iz bele Ljubljane, katero sovražijo bolj kot hudobca; saj še kranjskih klobas več ne marajo.

Miha: Ej, ej, zdaj pa razumem.. Treba jim je bilo gotovo groznega zatajevanja, da so si naročili ta slovenski izdelek; drugače le hočejo slovenski denar.

Jože: Prvič jih je srečala pamet; spoznali so, da žive med Slovenci in od Slovencev. Hvala Bogu! Govori se, da hoče Štiger s tem popraviti ono jajčjo zadevo; pa tudi spodnji apotekar se je skazal velikega človekoljuba, ki ne daje samo zdravil za denar, temveč tudi gorke polhovke zastonj.

Miha: Bog daj jima še mnogo let in zdrave pameti.

Jože: In da bi vsi drugi je kmalu posnemali –še to zimo. Celje bi dobilo nov obraz.

Miha: Vse glave celjske od župana do pometača bodo pokrite s slovenskimi, gorkimi, mehkiimi kučmami.

Jože: Saj so bojda že celjski grofje nosili takšne čamre, zlasti kadar so šli v obisk v svoje ljube Teharje. Le treh zlatih zvezd je še treba prišiti in vsak bo že oddaleč spoznal, da se je zasvetilo Celjanom v glavah.

Miha: Zdravo! Moram si ogledati ta celjski čudež.«³⁵

Brez prask pa jih v slovenskem časopisju ni odnesel niti »nemčurski« lastnik te tovarne, hm, »pokvarjenih kranjskih klobas«: »Znani lahonski nemčur Andretto, tovarnar pokvarjenih kranjskih klobas z Viča, je takoj apostrofiral g. svetnika, češ: 'Hier sind wir im deutschen Theater (!), hier müssen sie deutsch sprechen.'«³⁶

»Iz dnevnika kranjske klobase«

Pa se še nekoliko pomastimo z mednacionalnimi spori, ki so močno začinjali slovensko časopisje (pa se veda tudi življenja Slovencev) v tem obdobju.³⁷ Začnimo z besedilom »Iz dnevnika kranjske klobase«, z nekakšno »moralno zgodbo«: — **Iz dnevnika kranjske klobase.** *Pride nekega dne gospod sanitetni inspektor iz deželno-vladne palače v Ljubljani, dr. Seemann, v naš prijazni Logatec in zavoha v tukajšnji trgovini kup kranjskih klobas. Gospod inspektor ogleduje klobase, jih obrača in ne ve, kaj bi ukrenil. Takih čudnih, s sivim mahom poraslih klobas na Dunaju, kjer je dosedaj služboval, ni nikdar videl. Misli si: 'Sicher ist sicher ... Confiseiert, gesundheits-schädlich'. Pobaše klobase in odkuri ž njimi. Saj imamo tam na Dunaju in v Gradcu in drugje take občekoristne zavode, ki jim pravijo 'državna preizkuševališča'. Tam naj iztuhtajo, kaj klobasam manjka in česa imajo odveč. Zaboječ priroma res v mesto in v zavod za preskušnjo. Gospod asistent odpre zavoj in prijetni duh kranjskih*

klobas mu udari v nos. Pokliče gospoda šefa. Tudi ta prijetno iznenaden uživa klobas ji vonj in obličje se mu zasveti: 'Ach, dös san jo Krainerwürst'. Gospoda sta v prvem trenutku mislila, da jima je kak dober prijatelj poslal koline. Šele iz priloženega spisa sta spoznala svojo zmoto in sprevidela, da se gre tu le za preiskavo. Torej na delo. Klobase so res nekoliko zaprašene in na koži nekoliko plesnive, a treba jih je le malo očistiti, kar se zlahka zgodi. Nato razrežeta eno klobaso, pokličeta 'Versuchsperson' in ji dasta kos za kosom pokušati. 'Versuchsperson' poje z vso slastjo in brez vseh težav najprej eno klobaso, nekoliko kasneje tudi drugo, brez posledic – samo žeja lomi moža in zato dobi pol litra cvička. 'Versuchsperson' ga popije, tleskne z jezikom in – je pripravljen pokušiti še tretjo klobaso, ki jo, ko mu cviček pogladi pot, z vidnim zadovoljstvom spravi pod streho. Slavna komisija je na posled dobila sama apetit na klobase. 'Versuchsperson' je bila odslovljena in člani komisije so 'preiskovali' klobase toliko časa, da so jih pokončali – vse. Pojedli so tudi zadnjo klobaso, vsega skupaj 11 kilogramov. Tako imenitne preskušnje gospodje še niso doživeli. Odpisali so gospodu inšpektorju, da so klobase korenito preiskali, da pa niso na njih zasledili nič drugega, kakor na koži malo plesnobe, ki pa se navadno napravi čez poletje na vseh takih preka-jenih stvareh, k i pa nima nič zdravju škodljivih posledic, kar lahko potrde ne le s kemično preskušnjo, nego tudi z lastno poskušnjo. V zdravstvenem interesu je le priporočati, da bi bili vsi gg. Zdravstveni inšpektorji tako vestni in bi jim preskrbeli več takih preiskav. Toda – lastnik konfisciranih klobas v mirni zavesti vsake nekrivde, ni bil voljan na svoje stroške hraniti spoštovane gospode z dobrimi kranjskimi klobasami. Zahteval je plačila in je poslal g. inšpektorju račun za 11 kilogramov klobas. In res: ni preostalo nič drugega, slavni erar je posegel v blagajno in jo za prevestnega gospoda inšpektorja odštel 11 svetlih krone. Ker pa preizkuše val išče ne oskrbuje zastonj truda polnih preiskav, nastane vprašanje, če se ne oglasi še preiskovalna komisija za povračilo stroškov za preiskavo in za 'uničenje' 11 kilogramov klobas. In morala? Naj nam ne pošiljajo tujcev v deželo, ki ne poznajo ljudstva in njegovega jezika, ki ne poznajo dežele in njenih posebnosti, ki nimajo nobene izkušenosti in ne poznajo niti reči, ki jih pozna vsak pastir. Gospod inspektor dr. Seemann je bil nekaj let sanitetni zdravnik v Kočevju. Morda je tamkaj semintja igral hoch oder nieder' za tržaške fige in pomaranče, a drugih kranjskih posebnosti ni spoznal.«³⁸ »Morala« zgodbe? Ne pošiljajte kranjsko-klobasarskih nevednežev v slovenske dežele.

K tej »moralni« zgodbi dodajmo še eno prav tako »moralno zgodbo«: — (Skupila jo je.) — Prijatelj našega lista nam piše: Vozil sem se včeraj z brzovlakom z Dunaja. Poleg mene bili sta v kupeji še dve dami, potujoči – kolikor

³⁵ Domovina, 12. 12. 1908, Štajerske novice.

³⁶ Slovenec, 24. 12. 1908. Tudi v Clevelandaska Amerika, 12. 1. 1909.

³⁷ Več o trenjih med Slovenci in Nemci, kot že rečeno: Cvirn, Aufbiks!

³⁸ Slovenski narod, 25. 1. 1908, Dnevne vesti.

sem mogel presoditi iz njihovih pogo-
vorov – v Dobrno. V Gradci pridruži
se nam četrti potnik – mož srednje
starosti. Ko je svoj vozni listič po-
kazal kondukterju in je le ta čital
'Laibac', oglasi se jedna omenjenih
dam in pravi: 'Ah, v Ljubljano po-
tujete? To je nevarna pot; jaz bi tja
ne šla za nobeno ceno.' Ogovorjeni
pogleda postarno a vender še koke-
tno Tevtonko in odgovori s stoično
mirnostjo: 'Da res, nevarna pot je
to. Utegne me stati življenje. Pred
mestno hišo Ljubljansko dal je na-
mreč magistrat napraviti žrtvenik.
Vsako jutro nabode mestna policija
Ljubljanska po jednega Nemca na
raženj ter ga za huronskega krika
gimnazijske mladine na tem žrtve-
niku peče o živem telesu. Tako spe-
čenega uživajo potem mestni od-
borniki; kar od gostije preostane pa
podelajo v znane kranjske klobase,
katere potem – pomislite si, kakošna
je nesramnost Slovencev – razpošil-
ljajo 'in alle deutschen Gane und
Lande'. — Že o tem pripovedovanji
spogledovali ste se dami; potem pa
sta čisto umolknila in do Celja – kjer
sta izstopili, nista izpregovorili be-
sedice več. Jaz pa sem se s svojim
sopotnikom seznanil in uganila sva
mej potoma še marsikatero o preti-
ravanji nemškega novinarstva o Lju-
bljanskih nemirih.«³⁹ In »moral«
te zgodbe? Ne hodite v Ljubljano, da
vas ne »podelajo v znane kranjske
klobase« in tako »razpošiljajo 'in
alle deutschen Gane und Lande'«.

To klobasasto enolončnico na
koncu začnimo še z eno zgodbo
o »ostrupljanju s klobaso«, tokrat
nekoliko manj »moralno«, a zato
nič manj zabavno: »— **Pred nevar-
nostjo rešeni turnarji.** Huda je pre-
tila v nedeljo turnarjem, ki so prišli
v Ljubljani z raznih
krajev in ne bile bi jih rešile ne 'pikelhaube' ne številni
bajoneti. Ne bili bi jih dobili z batinami, marveč je bilo že
vse preskrbljeno, da bi bili vsi zastrupljeni in bi pocepali,
kakor podgane. Pripravljenega je bilo zanje nič manj,
kakor celih 15 kg strupa, katerega so jim bili pripravili
lastni narodni bratje. K sreči so pa to še pravočasno izvo-

³⁹ Slovenski narod, 12. 6. 1886, Domače stvari.

„EDINOST“ št. 830.

V Trstu, dne 26. novembra 1912.

Vesti iz Istre.

Razmere pri policijskem oddelku v
Pulj. Iz Pulje: O teh razmerah smo že
večkrat govorili na tem mestu. In danes
imo zopet primorani opozarjati merodajne
kroge na nedostanke. Kakor znano, šteje vsa
posadka Pulje okoli 17.000 mešč. Raz-
meroma je to zelo veliko število. Ni čuda
torej, da prostitucija cvete. Voliške oblasti
posebno pa mornariška bolešnica — ne-
urejeno politično na politično oblast, us-
trono postopa proti tajni prostituciji, ker je
baje morn. bolešnica vedno polna vojakov
Tudi deželni boleščinci daja menda ta bolezer
največi kontingent. Za nadzorovanje dolo-
čeni policijski organi imajo torej pri tem
zelo težko nalogo. Dolžnost voditelja poli-
cijskega oddelka bi bila, da primerno pod-
pira svoje podrejene. A kaj se dogaja?
Tajne prostitucije osamljeni osebe ki-
čejo s postolico v urad na izpitno. Če pa
je dotična oseba slučajno v razmerju s kako
odlično osebo — recimo kakim častnikom
— se sglasa ta s pozivnico in — stvar le
rešena. Mnogokrat ima še silnosta dotični
organ, ki je pozval ono osebo na odgovor.
Za danes le toliko. Ako pa bo potrebno,
pridemo tudi s konkretnimi slučajni in bi
morda kdo neoprteno iznenaden. Na ta način
se daje potuha tajni prostituciji, namreč
dv bi jo zatrla. Še marsikaj nam stili iz pe-
rete. Toda dovolj naj bo za danes.

Dijamantna poroka. Iz Ocišle 22. t. m.
Danes je bil tu znameniti praznik. Zako-
nito jo je v Katarina Pulj iz Ocišle št. 29 sta
obhajala 60letnico svoje poroke. Oba v letu
1833 rojena sta dne 22. novembra l. 1852
torej v 19. letu svoje dobe, stopila v zak-
onsko zvezo. Iz njiju zakona je izšlo 11
otrok, od katerih jih živi 7. Od teh je 36
unukov in 7 pranuokov; skupaj torej 50
oseb. — Stara poročena sta še vedno
čvrsta in zgovorna; bila sta vedno zdrava,
kar dokazuje, da »slodni« zakonski život
vendar ni tako težak, ako se ga nosi v mir-
ni pametno. Čestitamo in želimo še mnogo
leta!

MALI OGLASI

MALI OGLASI se računajo po 4
besed. Manj kot 4 besede se računajo kakor ena. Na-
plata se takoj listu oddaja.

Stari časopisi (papir) se prodajo in
soli nizki ceni.
Zgledni se je v upravi Edinosti. 1214

Piano novo, orodno kar e, prav dober se
prodaja po nizki ceni. Ulica Belvedere
št. 57, II. 264

Slovenska šivilja in stuje vsakovrstne in nak-
in vsake oblike po najb. in
ceni. Pripred. se v ulici 10. 263

Glasovir jako izraven na prodaj Ulica Be-
lvedere 9, vrata 16. 264

Obesala iz medu se svašne se prodaj
po št. 300. 264

Moderne spalne sobe se vsakovrstno
delo izdeluje M. Majera, mizar, ulica Belvedere 20
opel Torquato Tasso. 265

Fotografa Antona Jerička asist.: Trst, u-
lica Peste 10, Gorica. 441

Stalni krajevni agenti zmožni zmo-
in vsake oblike po najb. in
ceni. Pripred. se v ulici 10. 263

PRIPOROČLJIVE TURDKJE

FRAN RUPNIK, krojaški mojster, Trst,
ulica Gjeppa št. 10, I. 2

Slovinci! Slovani! Poslušajte se se
edno slovenske urarne in zlatarce v
Trstu, V. la del Rivo 26. Vsako poprav-
jamči se za 2 leti, istotako tudi vsako
naročbo. Prihaja tudi na dom. - Svoji
svojim! Udani ALOJZU POVH.

Radi odhoda prodam
dobro **gostilno** s stano-
idočo vanjem

NOVO! Najboljše 1912. NOVO!
N. d. p. št. 526081.
Novoletna šaljiva dopisnica
tako je še ni bilo. Vsaka dopisnica najbo' ta, nedogovljiva, humoristična, satirna. Vsaka, tudi
najmanjša po' št. 10 je dobro kritična in vsaka dopisnica v sebi.
Mi imamo edini razprodajo. **Iščojo se zastopniki povsod.**
10 orig. vsakega proti vsakikaj 075 K.
25 komadov K 1—
50 " " 175
100 " " 3—
Povešica 40 vsakega red. — Mi prijava se za plačilo vsakega red. delo sveta.
Habighorst & Co., Bochum i. W.
Puljini predal 149.

ZDRAVNIK
Dr. D. KARAMAN
spesjalist za notranje bolezni in za
bolezni na dihalih (grlo in nos)
ordinuje na svojem stanovanju v Trstu
Corso št. 12
od 11 1/2 do 1 1/2 in od 4 1/2 do 5 1/2 popoldne.
TELEFON 1714 V.

Prave kranjske klobase
iz samega najboljšega prečiščenega mesa,
vsak drugi primesek izključen, pošilja
F. Oblak
Nova v: s. p. Žiri, Kranjsko

Trgovina izgotovljenih oblek
za ženske in moške
AMELIA MARTINICO
Nova ulica 41 TRST Via Nuova 41
— BOGAT IZBOR —
vsakovrstnih ženskih oblek za ženske in
moške volnene in od kabanja.
Ženske vestalije. — Izbrano perilo
Va. rejemajo se naročila po meri.
Najimamo: cene.

Skladnišče kož vseh vrst črne in
barvane, vseh vrst
umene in črne za čevljarje in sodarje z de-
vonic gorah delov (ovaje). In sje
sja črna in rumena (topavala). — odela s
sajlne vrste za barvane čevlje. Naročbo a
na kraje delajo izvršnje točno in hitro

Lorenzo Gaggianelli
Trstu, — ulica S. Lazara št. 17

Predmeti za planince!
Kuhalne priprave iz aluminija, planinske ste-
klenice, noži in vilice, planinske palice, pri-
prave za led, sežena, smežni obroči, nahrbtniki.
Vsakovrstne obleke:
Sweater, planinske hlače, gamaše, čepce
iz čiste volne, rokavice.
Steklenice Helios, več dni gorke in
mrzle po 4 krome komad.
Modni predmeti za gospode, vrzja,
ovratnice, zapetnice in nogovice.
Za člano športnih in planinskih društev
— POSEBNE CENE —

Sportna trgovina Strudel
ulica S. Antonija 12 (nasproti Kred. sodnosti)

Prilagojeno od zdravnikov, znan-
Proti ozeblini
spesjalizirane
proti ozeblinski mazilo
odlikovane lekarni „At des Merit“, dr. A.
Praxer, ter. v ul. Vrbiki trg, Lo. tek R. 120.
Če se želite, 6. 12. 1912, pošljite pošto.

Nova narodna gostilna
se je odprla
v ulici Pietà št. 29.
Slovenskemu občinstvu so na razpolago
izborna dalmatinska vina
ter vedno sveža gorka in mrzla jedila.
CENE NIZKE.
Za obilen obisk se toplo priporoča
Jernej Kapič
gostilničar.

Nenaznanj slavnemu občinstvu, da
sem odprl in s svežim blagom zaladil
trgovino jestvin
Trst - ulica Media št. 8 - Trst
Podružnica v Kolonji 295.
Ker imam na prodaj sveže blago orve-
rate in prodajam po najnižjih cenah se
nadejam, da me bodo spoštovane gospe
podpirale. **Postreba točna in na dom.**
Z vsem spoštovanjem odani
PETER BRADELJ.

Gostilna „pri Deteljici“
v Trstu, ulica Belvedere 7.
Podpisana naznanjam s tem slišno, da sem
prevela imenovano gostilno, ter se tem poton
prej kotjo pripravljeno conj gostom. Tudi bodem
samo prireda vtiparke in ostreka vina, kakor tudi
izboru kralje teraj po najimerojih cenah; na
razpolago so vedno dolga in sveža mrzla in gorka
jedila. Postreba se pripravljeno conj. gg. uradnikom
za običnoma na hitro.
Z odličnim spoštovanjem
ANGELA KJUDER, lastnica.

UMETNI ZOBJE
Pioniranje zobov
Izdiranje zobov brez
= vsake bolečine =
Dr. J. Čermák v. Tuscher
zobozdravnik konces. sobni tehnik
TRST
ulica della Caserma št. 13, II. n.

Pristne orientalske preproge
vsake velikosti in vsake razvednosti najfinije in najbogatejše
antične in moderne orientalske preproge,
orientalske bronze in barvna vezanja dobavljiva
M. GABAI, Trst,
Corso, Capo piazza št. 2,
(nasproti Metello).
Sorejemajo se vsaka popravila prenov in stare preproge se zamenjavajo.

Prave kranjske klobase, vsak drugi primesek izključen (Edinost, 26. 11. 1912)

hali in konfiskovali – ne policijski agentje, ampak mestno
tržno nadzorstvo. Kakor mora ob takih prilikah sploh
biti, so hoteli tudi pri tem jubileju vse 'stramm deutsch'.
Vse je moralo biti nemško, gostilničar, pivo in drugo, vse
v »frankfurtarica« – ne le v trobojnicah, marveč tudi
za njihova prebavila so bile napravljene te frankfurtarice
(klobase), katere so naročili iz 'pristnega' nemškega mesta
Celovca, seveda od nemškega izdelovalca, ki jih je poslal
semkaj, kar 15 kg, Ko so klobasice dospеле semkaj in so

bile preiskane, je tržno nadzorstvo konstatovalo, da so bile že vse zelene in ko bi jih bili turnarji použili, bi gotovo dolgo njihovi želodci imeli spomin na jubilej in bi se bržkone nobenega več v Ljubljani ne hoteli udeležiti. Da odpade vsako oporekanje nemških listov, (ker krivi bi bili tega seveda Slovenci), so se, kakor zahteva zakon, vse klobasice zaplenile in je vse moral v ponedeljek nesti delavec h konjaču, turnarji so se morali pa zadovoljiti s slavnimi kranjskimi klobasami. Zapustili so naše mesto na zunaj okinčani s frankfurtaricami, napiti nemškega piva pomešanega s slovenskimi klobasami, slavne njihove frankfurtarice so bile pa v Mestnem logu pa so ostale njih prave frankfurtarice.«⁴⁰

No, lahko bi še nadaljevali. V nedogled nadaljevali. A članek mora, tako kot kranjska klobasa, imeti tudi svoj ...

Konec

Kaj lahko rečemo po teh sočnih, razposajenih, sem-ter-tja ugriznih v klobčič kranjskih klobas in narodnega ponosa? Da s kranjsko klobaso in z narodnim ponosom ni šale? Nedvomno! Če zadevo, z besedami Davida Lowenthala, zapišemo nekoliko bolj resnobno-učeno: »S slavljenjem simbolov svojih identitet družbe pravzaprav častijo same sebe.«⁴¹ Torej s slavljenem kranjske klobase so Slovenci častili (in še častijo) sami sebe.

Te navidez nepomembne, banalne, minorne zgodbe, drobci, okruški pričajo o posebnem pajdaštvu kranjske klobase in slovenskega časopisja pri reprodukciji narodne (slovenske) zavesti. Časopis – po Benedictu Andersenu osrednje »produkcijsko sredstvo« za oblikovanje in razvoj narodne identitete – ni bil pomemben le zaradi uveljavljanja ideje, da so ljudje, ki berejo isti jezik, pripadniki iste (narodne) skupnosti (kar jim je omogočilo, da so si neznance onkraj meja lokalnih skupnosti zamišljali kot pripadnike iste skupnosti). Časopis je prinašal, širil in utrjeval tudi skupne teme, vsebine, ideje, simbole ter njihovo specifično percepcijo (o kranjski klobasi so pisali, kot smo videli, tudi nemški časopisi, a seveda povsem drugače kot slovenski), in je tako gradil, utrjeval, oblikoval narodna občestva.⁴²

Slovensko časopisje je torej svoje bralstvo opominjalo na to, da so narod ene klobase. Kranjske klobase! Z Benedictom Andersenom bi lahko rekli, da čislanje, slavljenje, čaščenje kranjske klobase v slovenskem ča-

sopisju prinaša »izkušnjo simultanosti«.⁴³ »Ljudje, ki se med seboj ne poznajo«, uživajo isto kranjsko klobaso. Medsebojno prepoznavanje s pomočjo čaščenja kranjske klobase zagotavlja nekakšno sprotno rekonstruiranje naroda. Z besedami prvega Pavlovega pisma Korinčanom: Ker je ena kranjska klobasa, smo mi, ki nas je veliko, eno telo, ker smo vsi deležni ene kranjske klobase.⁴⁴

Seveda ostaja neodgovorjeno vprašanje, kako so sploh bralci brali te natisnjene, v črke stisnjene kranjske klobase, oziroma kako, v kakšni meri so te »plastične kolektivne reprezentacije« kranjske klobase mobilizirale čustva, ponos, identiteto bralcev? Iz časopisnih besedil ne moremo izvedeti, kaj se je dogajalo v glavah ljudi – celo če so to najzvestejši in najposlušnejši bralci.⁴⁵ A vendarle, zdi se, da je bila »velika gospa« stvar, ki je dišala tako piscem kot bralcem, ki je ugajala tako časopisnim peresom kot bralskim naočnikom. K temu namigujejo vsaj tri stvari:

- a.) njena relativno specifična vloga v časopisnih besedilih, ki se zdi, da je zelo pogosto rabila temu, da bi približala besedilo bralcem, ga naredila bolj sočno, mastno, prebavljivo;
- b.) dopisi, pisma bralcev, v katerih se kajpada pogosto znajde tudi njeno visočanstvo⁴⁶ in
- c.) konec koncev tudi številni reklamni oglasi – najbrž spisani ne od »mladeničev in mož«, živčih od »izdelkov svojega peresa« –, ki »velike gospe« niso le prodajali oziroma jo poskušali prodajati, ampak so jo tudi častili, čislali, slavili.

Anthony D. Smith pravi, da »[n]acionalistično gibanje se tipično ne začne s protestnim zborovanjem, z izjavo ali oboroženim odporom, pač pa s pojavom književnih združenj, zgodovinskih združenj, glasbenih festivalov in kulturnih revij – dejavnosti, ki jih je Miroslav Hroch razčlenil kot bistveno prvo fazo v nastanku in širitvi vzhodnoevropskih nacionalizmov ...«⁴⁷ Na konec bomo postavili tezo (ki bi bržkone bolj sodila v uvod, a lahko jo beremo tudi kot napotek za nadaljnje delo): nacionalistično, narodno gibanje Slovencev se je pomembno začelo (tudi) s kranjsko klobaso. Naš pro-

⁴³ Anderson, *Zamišljene skupnosti*, str. 161.

⁴⁴ *Sveto pismo stare in nove zaveze*, str. 1714. V izvorniku: »Ker je en kruh, smo mi, ki nas je veliko, eno telo, ker smo vsi deležni enega kruha.«

⁴⁵ *Nastavke v tej smeri ponuja npr. Hobsbawm, Nacije in Nacionalizem*, str. 18-21, podrobnejšo analizo pa Löfgren, *The nationalization of culture: Constructing Swedishness* idr.

⁴⁶ Npr. opomba št. 39.

⁴⁷ Smith, *Nacionalizem*, 17. Še veliko boljše nastavke v tej smeri ponuja Löfgren, *The nationalization of culture*, pa verjetno še kdo.

⁴⁰ *Slovenski narod*, 24. 6. 1913. *Zelo podoben, malo manj sočen opis tega dogodka tudi v Slovenscu*, 24. 6. 1913, *Dnevne novice*. Pred nevarnostjo rešeni turnarji.

⁴¹ Lowenthal, *British National Identity*, str. 205.

⁴² Anderson, *Zamišljene skupnosti*. Glej tudi Vogrinec, *Zamišljene skupnosti danes*.

jekt postavlja slovensko kulturno zgodovino nekoliko drugače: slovenskega naroda niso naredili (le) jezik in knjige od Trubarja dalje, temveč tudi kranjske klobase in časopisje.⁴⁸ Torej, če se ne bi Slovenci »ostrupljali s [kranjsko] klobaso«, bi zrasli, se zredili v Slovence, kot jih poznamo danes?

Viri in literatura

Časopisje

- Clevelandska Amerika 1908-1918*
Dolenjske novice 1884-1918
Domoljub: slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo 1888-1918
Domovina 1891-1908
Edinost: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice 1876-1918
Glas naroda: najstarejši list slovenskih delavcev v Ameriki 1898-1918
Kmetovalec: gospodarski list s podobami 1871-1918
Narodni list: glasilo Narodne stranke za Štajersko 1906-1914
Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko 1880-1918
Rodoljub: glasilo Slovenskega društva v Ljubljani 1891-1904
Slovenec: političen list za slovenski narod 1868-1918
Slovenija 1848-1850
Slovenski narod 1868-1918
Zvonček 1900-1906

Literatura

- Anderson, Benedict: *Zamišljene skupnosti. O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana : Studia humanitatis, 2003.
- Appadurai, Arjun: *Gastro-politics in Hindu South Asia*. *American Ethnologist*, 8, 1981, str. 494-511.
- Bogataj, Janez: *Mojstrovine s kranjsko klobaso – iz Slovenije*. Ljubljana : Rokus Klett, 2011.
- Cvirn, Janez: *Aufbiks! Nacionalne razmere v Celju na prelomu 19. v 20. stoletje*. Celje : Visual Production, 2006.
- Granda, Stane: *Prva odločitev Slovencev za Slovenijo*. Ljubljana : Nova revija, 1999.
- Hobsbawm, Eric: *Nacije in Nacionalizem po letu 1780. Program, mit in resničnost*. Ljubljana : *cf, 2007.
- Jezernik, Božidar: *Nacionalizacija preteklosti. Med reprezentacijo in manipulacijo* (ur. Božidar Jezernik). Ljubljana : Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2010, str. 7-27.

- Jezernik, Božidar: *Od vzpona nacije do nacionalizacije. Slovensko meščanstvo: od vzpona nacije do nacionalizacije (1848-1948)* (ur. Jože Dežman, Jože Hudales in Božidar Jezernik). Celovec : Mohorjeva, 2008, str. 17-66.
- Lowenthal, David (1991). *British National Identity and the English Landscape*. *Rural History*, 2, 1991, št. 2, str. 205-230.
- Löfgren, Orvar: *The nationalization of culture*. *Ethnologia Europaea*, 19, 1989, str. 5-23.
- Löfgren, Orvar: *The nationalization of culture: Constructing Swedishness*. *Studia Ethnologica*, 3, 1991, str. 101-116.
- Melik, Vasilij: *Slovenci 1848-1918. Razprave in članki*. Maribor : Litera, 2002.
- Vodopivec, Peter: *Od Pohlinove slovnice do samostojen države. Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana : Modrijan, 2006.
- Nežmah, Bernard: *Časopisna zgodovina novinarstva. Na Slovenskem med letoma 1797-1789*. Ljubljana : Študentska založba, 2012.
- Ocvirk, Matej: *Drobci iz časopisnih črnih kronik o Celju 1894-1899*. *Zgodovina za vse*, 19, 2012, št. 1-2, str. 153-158.
- Vogrinc, Jože: *Zamišljene skupnosti danes. Sprema beseda. Zamišljene skupnosti. O izvoru in širjenju nacionalizma* (Benedict Anderson). Ljubljana : Studia humanitatis, 2003, str. 181-201.
- Smith, D. Anthony: *Nacionalizem. Teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana : Krtina, 2005.
- Sveto pismo stare in nove zaveze. Slovenski standardni prevod iz izvornih tekstov – študijska izdaja*. Ljubljana : Svetopisemska družba Slovenije, 2003.
- Williams, Raymond: *Navadna kultura. Izbrani spisi*. Ljubljana : ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Studia Humanitatis, 1997.

⁴⁸ O pomenu slovenskega časopisja pri razvoju narodne zavesti nekaj nastavkov ponuja Nežmah, *Časopisna zgodovina novinarstva*.

Zusammenfassung

„DIE VERGIFTUNG DURCH WURST“

Einige Bissen in das Gemisch von Krainer Wurst und Nationalstolz, eingewickelt in die slowenische Presse vom Völkerfrühling bis zum Ende des Ersten Weltkrieges

Der Beitrag fußt auf der These, dass die Krainer Wurst eine bedeutende Rolle in der Formierung und Entwicklung des slowenischen Nationalbewusstseins in der Zeit vom Völkerfrühling bis zum Ende des Ersten Weltkrieges (und natürlich auch danach) hatte.

Dabei konzentriert sich der Beitrag insbesondere auf die Rolle der Krainer Wurst bei der Stärkung des Nationalbewusstseins, genauer gesagt auf die Frage, wie die slowenische Presse – zweifellos ein sehr wichtiger Faktor der Reproduktion der slowenischen nationalen Identität – den Nationalstolz durch das Schreiben über die Krainer Wurst festigte. Vorgestellt werden drei Themenbereiche der Presseartikel, die auf verschiedene Arten die Zusammenhänge zwischen Nationalstolz und Krainer Wurst berühren: Texte, die den Ruhm, die Bekanntheit und die Bedeutung der Krainer Würste besingen, Zeitungsartikel, die über unterschiedliche Formen von Boykotten der Krainer Würste Aufschluss geben, sowie einige verstreute Beiträge, die den Platz der Krainer Wurst in verschiedenen nationalen Konflikten vorstellen. Diese meist banalen, kleinen Zeitungssplitter bezeugen die besondere Komplizenschaft der Krainer Wurst und des slowenischen Pressewesens bei der Reproduktion des (slowenischen) Nationalbewusstseins. Das Pressewesen – laut Benedict Anderson das zentrale „Produktionsmittel“ bei der Formung und Entwicklung nationaler Identität – war nicht nur wesentlich für die Durchsetzung der Idee, dass Menschen, die dieselbe Sprache lesen, Angehörige derselben (nationalen) Gemeinschaft sind (was ihnen ermöglichte, sich Unbekannte jenseits der Grenzen ihrer lokalen Gemeinschaft als Angehörige derselben Gemeinschaft vorzustellen). Die Zeitung brachte, verbreitete und festigte auch gemeinsame Themen, Inhalte, Ideen sowie Symbole und ihre spezifische Wahrnehmung und vermochte auf diese Weise eine nationale Gemeinschaften zu bilden, zu kräftigen und zu formen.

Ohne Antwort bleibt allerdings die Frage, wie die Leser diese gedruckten, in Buchstaben gefüllten Krainer Würste überhaupt lasen, in welchem Maß diese „plastischen kollektiven Repräsentationen“ der Krainer Wurst also die Gefühle, den Stolz und die Identität der Leserschaft mobilisierten. Aus den Zeitungstexten erfahren wir nicht, was in den Köpfen der Menschen vorging – auch wenn sie die eifrigsten und gefügigsten

Leser waren. Dennoch scheint es, dass sowohl Schreiber als auch Leser Gefallen und Geschmack an der Krainer Wurst fanden. Davon zeugen zumindest folgende drei Dinge: a.) die recht spezifische Rolle der Wurst in den Zeitungstexten, wo sie anscheinend häufig dazu diente, das Geschriebene den Lesern nahe zu bringen, es gewissermaßen kräftiger, deftiger und verdaulicher zu machen; b.) Zuschriften und Briefe der Leser, in denen sich oft auch Krainer Würste finden; und c.) schlussendlich auch zahlreiche Werbeeinschaltungen – wohl nicht von „Jünglingen und Männern“ verfasst, die von den „Erzeugnissen ihrer Feder“ lebten –, mit denen die Krainer Würste nicht nur verkauft werden sollten, sondern in denen sie auch gehuldigt, geschätzt und gerühmt wurden.

Schlagwörter: Krainer Wurst, slowenisches Pressewesen, (slowenische) nationale Identität, Nationalstolz